

TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

Beszámoló | A Régészet Tanszék szerepe az egyetemes és nemzeti kulturális örökség feltárásában, tudományos feldolgozásában és közkinccsé tételében

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvénynek már a bevezetője is kiemelt figyelmet fordít a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott kulturális örökség feltárásának, tudományos feldolgozásának, megóvásának, védelmének, fenntartható használatának és közkinccsé tételének fontosságára. A [Régészet Tanszék](#) és együttműködő partnereinek ásatásai, kutatási programjai kiterjednek mind az egyetemes (pl. római kor, ókeresztény kor), mind a nemzeti történelem (pl. kora újkor, török kor) során felhalmozott kulturális örökségi értékek feltárására, számbavételére, feldolgozására és tudományos értékelésére, többnyire olyan régészeti lelőhelyeken, amelyek a hatályos jogszabályok (miniszteri határozatok és rendeletek) alapján fokozott és kiemelt jelentőségű védett lelőhelyeknek számítanak.

Az utóbbi években a Tanszék jelentős országos és nemzetközi konferenciák, workshopok szervezésében vett részt az alábbi témakörökben: római régészet (Fiatal Római Koros Kutatók Konferenciája, 2019), antik vallástörténet (*From Eros to Amor – Symposium Classicum Peregrinum*, 2019), egyháztörténet (Krisztianizáció – Identitás, mobilitás, kontinuitás, 2016; Keresztények ellenszélben - 2018), identitásrégészet (*Archaeology*

of Identities, 2015), régészetmódszertan (*A halál régészete*, 2016; *Közös metszet – Műhelybeszélgetés a szociológia, antropológia és a régészet kutatás-módszertani lehetőségeiről*, 2018), középkori várak (*Castrum Bene*, 2017). A szervezőpartnerek között jelentős hazai és nemzetközi kutató-műhelyek és szponzorok említhetők meg: [PTE Egyháztörténeti Kutatóközpont](#), [PTE-TTI Középkori és Koraujkori Történeti Tanszék](#), Pécsi Egyházmegye Keresztény Örökség Kutatóközpontja, *Castrum Bene* Egyesület, *Brandeis University*, *Università di Verona*, PPKE-BTK, Miniszterelnökség (az üldözött keresztények megsegítéséért és a *Hungary Helps* program megvalósításáért felelős államtitkárság), *Universität Wien*, Janus Pannonius Múzeum, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület.

A [PTE Klasszika-Filológia, Ókortörténeti és Régészet](#) tanszékei által szervezett, 2020 májusában elmaradt Magyar Ókortudományi Konferencia megtartása 2021 májusában esedékes.

2017-ben és 2018-ban a Dunántúl egyik legjelentősebb római lelőhelye, a Balaton közelsége miatt turisztikai szempontból is frekventált Nemesvámos-balacai villagazdaság feltárásának folytatására vállalkozott a Régészet Tanszék és a Magyar Nemzeti Múzeum Kovács Loránd Olivér és Kalácska

Róbert vezetésével. A régészeti örökségvédelem szempontjából kiemelten fontos lelőhely-felderítés módszertanát a gyakorlati régészképzés megerősítése, 2017 óta több frekventált területen, Pest megyében (Biatorbágy), Tolna megyében (Paks), Baranya megyében (Pellérd, Szigetvár) szervezett terepbejárások során sajátíthatták el a hallgatók. A terepmunkákat a több évtizedes professzionális (fő)muzeológusi gyakorlattal rendelkező Kalácska Róbert, Szabó Antal, Fazekas Ferenc, Hancz Erika és Gábor Olivér irányítja. A Janus Pannonius Múzeum régész-muzeológusainak többsége a Pécsi Tudományegyetemen volt hallgatója, doktorandusza. Jelenleg is több hallgató vesz részt múzeumi kutatásban, anyagok feldolgozásában. Gábor Olivér dunaszekcsői ásatásai egyúttal tanszéki ásatások is voltak, jelentős hallgatói részvétellel.

A 2018-ban Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat elnyert [Soós Eszter](#) Észak-Magyarország több római császárkori telepanyagának (Garadna, Hernádvécse, Miskolc-Szirma, Pásztó, Szilvásvárad, Ipolytölgyes) szisztematikus feldolgozásával, az eredmények hazai és külföldi bemutatásával járul hozzá a Kárpát-medence római és kora népvándorlás-kori kulturális örökségének számbavételéhez és újraértékeléséhez.

A Régészet Tanszék megalakulása óta intenzíven foglalkozik a római limes magyarországi szakaszának kutatásával. Visy Zsolt professzor 2000-ben megjelent akadémiai doktori értekezését (*A Ripa Pannonica Magyarországon*) követően a kutatások fő motívációját a dunai limes magyarországi szakaszának UNESCO világörökségi nevezési folyamata jelentette. Az elmúlt évek légirégészeti kutatásait ([Visy Zsolt](#), [Szabó Máté](#)) és műszeres lelőhely-felderítő kutatásait nagy mértékben összegző első világörökségi nevezési dokumentáció elkészítésében a

tanszék több oktatója részt vett. Így elmondható, hogy a Régészet Tanszéken felhalmozódó szakmai tudás és örökségvédelmi tapasztalat jól hasznosítható a *Danube Limes* világörökségi nevezési folyamatok során és a nevezéshez kapcsolódó egyéb szakmai feladatok elvégzése közben. A limes kutatási programokban 1987 óta kulcsfontosságú szerepet játszó *Lussonium* (Paks-Dunakömlőd) katonai táborában, polgári településén és késő római temetőjében a Paksi Városi Múzeum ásatásai 2017-től újra PTE tanszéki ásatásokká válhattak az egyetem és a múzeum megújuló szakmai együttműködésének köszönhetően. A lussoniumi ásatások és a leletanyagot feldolgozó kutatási projektek vezetői, koordinátorai az erőd esetében [Fazekas Ferenc](#), a temető esetében Szabó Antal. Fazekas Ferenc a római kori kis tárgyak régészetének reprezentatív nemzetközi tudományos közössége, az Instrumentum Társaság releváns magyarországi képviselője.

2012 és 2015 között a *Frühes Christentum in Ungarn* nemzetközi projektet a *Stiftung Aktion Österreich-Ungarn* támogatta. A Régészet Tanszék és az *Universität Wien*, majd az Osztrák Tudományos Akadémia és a Magyar Nemzeti Múzeum részvételével (jelenleg Renate Pillinger akadémikus asszony és Nagy Levente vezetésével, Fazekas Ferenc koordinálásával) folyó projekt a Dunántúl teljes ókeresztény régészeti leletanyagának és lelőhelyeinek monografikus feldolgozását, valamint az új régészeti eredmények és új hagiográfiai-egyház történeti forráselemzések nyomán Pannonia ókeresztény egyháztörténetének újraírását tűzte ki céljául. 2020-ig a Régészet Tanszék több oktatója többek közt Oxfordban, Cambridge-ben, Bécsben jelentetett meg a projekt részeredményeihez kapcsolódóan publikációkat.

Az eddigi eredményeket számos konferencián mutattuk be, köztük a két legna-

gyobb nemzetközi konferencia: *Pagans and Christians in the Late Roman Empire: New Evidence, New Approaches*, Budapest-Pécs, 2013; *XVII. Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana: Frontiers. The Transformation and Christianization of the Roman Empire between Centre and Periphery*, Nijmegen, 2018. Ezeknek köszönhetően ma már elmondható, hogy nemcsak a 2000-ben UNESCO világörökségi címet elnyert pécsi késő római-ókeresztény temető, hanem hazánk számos más ókeresztény régészeti értéke is kiemelt nemzetközi figyelmet kapott. A projekt fontos szakmai háttérbázisának tekinthető a Magyarországon egyedülálló módon csak a Pécsi Tudományegyetemen meghirdetett Kora keresztény régészet MA specializáció.

A Régészet Tanszék 2012 óta vesz részt az MTA-BTK (jelenleg ELKH-BTK) és a PTE török kori multidiszciplináris kutatási projektjeiben ([Fodor Pál főigazgató](#) és [Pap Norbert professzor](#) vezetésével), amelyek során változatos természettudományos vizsgálatok (pl. környezetrekonstrukciók, geofizikai vizsgálatok) mellett terepbejárások és ásatások is folynak. A Szigetvár-turbéki szőlőhegyen [Hancz Erika](#) vezetésével 2015 óta folyamatosan sikerült feltárni Szulejmán szultán türbéjét a hozzá tartozó derviskolostorral, dzsámival és erődítésekkel együtt. A jelentős nemzetközi sikereket elérő projekt a földrajzi és történeti vizsgálatok, valamint a régészeti leletanyag és az ásatási eredmények 2020-ben publikált feldolgozásával folytatódott.

Az ELKH és a PTE mohácsi csatamező-kutatásához kapcsolódóan egy 2018 őszén Hancz Erika által vezetett terepbejárás és egy 2020 tavaszán elvégzett geofizikai felmérés eredményeit a sátorhelyi Törökdombon (egy késő római őrtorony, 17. századi török fa pavilon és 18. századi fa kápolna terepbe-

járási anyagának legteljesebb feldolgozásával) 2020 nyarán egy régészek, történészek és természettudósok által közösen írt tanulmány foglalta össze, amelynek megjelenése 2020. augusztus 29-ére várható.

A régészeti kulturális örökség ingó és ingatlan elemeinek feltárását, számbavételét és közzétételét megcélzó kutatási projektjei mellett a Régészet Tanszék kiemelt figyelmet fordít a 21. századi hazai kulturális örökségvédelem elméleti és gyakorlati kérdéseinek oktatására is. A rendelkezésre álló tudásbázisnak csak az egyik összetevője a tanszéki oktatók többségének gyakorló muzeológusi kompetenciája, valamint a tanszék vezetőjének 2002 és 2020 között a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban, a Forster Központban, a Miniszterelnökségen és a Várkapitányság NZrt keretei közt adott ingatlan örökségvédelmi tevékenysége.

A régészeti kulturális örökség ingatlan elemei mellett (lelőhelyek, műemlékek) a másik összetevő, a régészeti korú kulturális javak, műtárgyak hatékonyabb védelme, az illegális műkincskereskedelem visszaszorítása 2020-tól kezdve szintén kiemelt figyelmet kap. A PTE-BTK Régészet Tanszék és ÁJK Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék sikeres együttműködésének köszönhetően 2020 nyarán szaklétesítési és szakindítási engedélyt kapott a Magyarországon kizárólag a Pécsi Egyetemen elsajátítható Igazságügyi Régészet szakirányú továbbképzési szak. Felelőse Hudák Krisztina, aki a közép-kori történelemből szerzett első PhD fokozata után a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájában is doktorjelölt.

Az Igazságügyi Régészet szakirányú továbbképzésen megszerezhető speciális szaktudás révén a több külföldi országban már sikerrel alkalmazott módszerek alkal-

mazásával és speciális együttműködések alapuló hálózatok szisztematikus kiépítésével új innovációkat kívánunk meghonosítani a kulturális javak illegális kereskedelmének visszaszorítása céljából, nemcsak a rendészeti tevékenységeket ellátó szerveze-

tek munkáját segítve, hanem végső soron a kulturális örökségtől meg nem fosztható egész magyar társadalom érdekében is.

Nagy Levente
Régészet Tanszék

ÓKORTÖRTÉNETI TANSZÉK AKTUÁLIS HÍREI

AZ ókor iránt mélyebben érdeklődő hallgatók jelentkezhetnek ókortörténeti specializációra és MA-szintű ókortörténeti képzésre is, amely 2020 szeptemberétől megújult tanterv indult el felölelve a politikai, társadalmi, gazdasági és vallástörténeti kérdések legszélesebb spektrumát mindhárom fent említett korszakban és területen. Ugyancsak lehetőség van a több tanszéket összefogó Interdiszciplináris Doktori Iskolán belül „A Kárpát-medence és az antik világ népeinek története, kultúrája és kapcsolataik az ókorban” című doktori program elvégzésére is, melynek eredményeképpen a hallgatók PhD-fokozatot szerezhetnek.

2011-ben Grüll Tibor egyetemi tanár, tanszékvezető vezetésével megalakult az Ókori Gazdaságtörténeti Kutatócsoport (*Ancient Economy Research Project*), amely eddig négy konferenciát rendezett (2011, 2013, 2015, 2017) hazai és nemzetközi előadókkal, továbbá két konferenciakiadványt jelentetett meg. 2019-ben Lindner Gyula vezetésével létrehoztuk a Vallástörténeti Kutatócsoportot, amely első workshop-jellegű konferenciáját 2021-ben tervezi megrendezni. Nagy örömünkre szolgált, hogy 2019 szeptem-

berében egy Erasmus vendégelőadót is köszönthettünk Bernadette Descharmes (*Universität Braunschweig*) személyében, aki a görög tragédiákról és a római kalózkodásról tartott kimagaslóan sikeres előadásokat.

Lindner Gyula virtuális tananyagfejlesztéssel foglalkozó munkacsoport tagja, amelynek keretében 5. és 9. osztályos diákoknak írt „virtuális túrát” *Vallás és vallásgyakorlás az ókori Hellasban* címmel.